

Møde for lukkede dører, Stortinget 18. september 1909

Møde for lukkede dører i Stortinget
den 18. september 1909 kl. 17.30.

Præsident: C. Berner.

Mødet sættes for lukkede døre.

Præsidenten: Jeg foreslaar, at Stortinget nu gaar til behandling af tillæg 2 og tillæg 3 til indstilling S. X, og at dette sker for lukkede døre. - Da ingen har udtalt sig derimod, ansees det som vedtaget. Jeg foreslaar dernæst, at statsraadets medlemmer faar anledning til at overvære forhandlingerne for lukkede døre - og da ingen har udtalt sig derimod, ansees det som vedtaget. Efter henstilling fra chefen for forsvarsdepartementet foreslaar jeg endvidere, at der gives adgang for ekspeditionschefen og vedkommende afdelingschef i forsvarsdepartementet til at være tilstede under disse forhandlinger for lukkede døre i henhold til, hvad der, som det vil erindres, skeede for en tid siden, og hvis ingen udtaler sig derimod, - og da det ikke er skeet, ansees det som godkjendt.

Inden man går til behandling af de nævnte sager vil jeg anmode d'hr. repræsentanter om, naar behandlingen af disse sager er afsluttet, at aflevere vedkommende indstillinger paa Stortingets kontor, da de fremdeles bør hemmeligholdes.

Jeg refererer da først:

Indstilling fra militærkomiteen angaaende anskaffelse af kikkertsigter for gevær (Tillæg 2 til indst. S. X)

Komiteen havde indstillet:

Stortinget samtykker i, at der af det uanvendte og derfor til indeværende budgettermin overførte beløb, stort kr. 54 000,00, af bevilgningen til Kongsberg vaabenfabriks drift for budgetterminen 1908-1909 anvendes:

- a. indtil kr. 44 000,00 til anskaffelse af kikkertsigter for geværer;
- b. kr. 10 000,00 som godtgjørelse en gang for alle til redaktør J. Enger for patentretten til hans kikkertkonstruktion, saaledes at verdenspatent paa denne konstruktion udtages af Enger paa hans bekostning, og at konstruktionen stilles til den norske stats raadighed uden nogensomhelst yderligere udgift og saaledes, at Enger ikke kan afhænde noget af kikkertkonstruktionen.

Votering:

Komiteens indstilling bifaldtes mod 5 stemmer.

Man gik derefter over til

Indstilling fra militærkomiteen angaaende anbringelse af den endnu udisponerede del af det fra den neutrale zone ledigblevne skyts (tillæg 3 til indst. S. X)

Komiteen havde indstillet:

St.prp. nr. 66 for 1909 tages ikke under behandling af indeværende storting.

Votering:

Komiteens indstilling bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Med Hensyn paa Beslutningen vedkommende Tillæg nr. 2 til Indstilling S. X angaaende Kikkertsigter gaar jeg ud fra, at den fattede Beslutning ikke bliver at offentliggjøre.

Statsraad Spørck: Det skal blive iagttaget.

Præsidenten: Derimod kan der formentlig ikke være noget til Hinder for at offentliggjøre Beslutningen vedkommende Tillæg 3 til Indstilling S. X.

Ivar Aavatsmark: Jeg skulde anse det heldigst, at ikke blev offentliggjort noget angaaende den sag.

Præsidenten: Vel! Ja, Forholdet er som bekjendt, at hvad der forhandles og besluttet i møde for lukkede Døre, bliver at hemmeligholde, medmindre der fattes Beslutning i anden Retning.

Jeg vil igjen henstille til de Herrer Repræsentanter at aflevere de nu behandlede Indstillinger, Tillæg nr. 2 og Tillæg nr. 3 til Indstilling S. X, paa Kontoret, saaledes, at de ikke kommer uvedkommende ihænde.

Efter Henstilling saavel fra vedkommende Statsraad som fra Jernbanekomiteens Formand vil jeg foreslaa, at man nu gaar til Behandling af den sidste Sag paa Kart nr. 53,

Indstilling fra Jernbanekomiteen angaaende Indkjøb af Vandrettigheder m.v. i Tafjordvasdraget (Indst. S. nr. 198),

og at ogsaa den Sags Behandling foregaar for lukkede Døre.

Da ingen har udtalt sig derimod, ansees det for vedtaget.

Sagen i dens almindelighed undergaves debat.

Jensen: Det vil fremgaa af Indstillingen, at der i Komiteen er en Fraktion, som vistnok ogsaa gaar med paa Propositionen, men som gjør det tildels paa lidt andre Præmisser end Komiteens øvrige medlemmer. Jeg hører til denne Fraktion. Jeg er nemlig ikke enig med Flertallet i, at Indkjøb af dette Vandfald i Tafjordvasdraget maa siges at være noget heldigt Indkjøb for Staten. Naar jeg saa er

gaaet med paa at anbefale Indkjøbet, saa er det, som det staar i Indstillingen, særlig af den Grund, at man derved opnaar at faa ordnet i Mindelighed et Tvistemaal med en udenlandsk Borger. Jeg vil udtrykkelig udtale, at det ikke har tiltalt mig heller paa disse Præmisser at gaa med paa Indstillingen, fordi jeg mener, at disse Krav, som vedkommende udenlandske Borger stiller, er noksaa tvilsomme. Baade Justitsdepartementet, Udenrigsdepartementet og Arbejdsdepartementet er enige om, at Kravene er mindre vel funderede; men naar jeg, som sagt, alligevel er gaaet med paa Indstillingen, saa er det, fordi saavel Justitsministeren som Udenrigsministeren har fremholdt, at det vilde være en kjedelig affære for Staten at skulle begynde at procedere med en udenlandsk Borger om en Traktats Forstaaelse. Det er saaledes, kan jeg sige, nær sagt nødtvungent, at jeg for mit Vedkommende har fundet at kunne gaa med paa Indstillingen. Jeg vilde helst have seet, at man havde ladet det komme derhen, at denne Sag var bleven nærmere undersøgt selv ved en international Domstol. Jeg har nu mine Tvil i og for sig om, at Vedkommende vilde have ladet det gaa sa langt. Jeg har ogsaa seet lidt paa denne Traktat af 1838, og med mit Skjøn paa en sliq Ting kan jeg ikke indse, at denne Udlændings Paastand er rigtig. Det er i Grunden et noksaa eiendommeligt Forhold, at denne Mand kommer, 14 Dage før denne Traktat løber ud, og forlanger Skjøde paa denne Eiendom og paaberaaber sig denne Traktat. Han kom den 18de Marts, og Traktaten er opsagt til 1ste April, nøiagtig 14 Dage efter, og disse Herrer, som har kjøbt Fossene oprindelig, det Firma, som oprindelig har kjøbt dem for Kr. 25 000.00, har havt disse Fosse i sin Besiddelse i en Række af Aar, uden, saavidt man kan se, at det har kunnet gjøre noget ud af det. Men saa er det saa heldig, 14 Dage som sagt, før Traktaten udløber, at faa en Mand som Kjøber. Han betaler efter sigende kr. 150 000.00 for Fossene. Forholdet ser for mig noksaa uklart ud, og det ser noksaa tvilsomt ud, saa jeg som sagt har svært liden Lyst til at gaa med paa Indstillingen. Men jeg har gjort det af de Hensyn, som jeg netop nævnte, især da Udenrigsministeren har udtalt, at han vilde anse det for heldigt.

Jeg kan foreløbig indskrænke mig til dette.

Friis Petersen: Jeg har læst Dokumenterne i denne Sag med Interesse, fordi det gjælder et Vandfald i et Distrikt, hvor jeg er godt kjendt. Jeg har derfor søgt at sætte mig ind i Forholdet saa godt, jeg har kunnet. Jeg er kommen til det, at selve Prisen, som den nu foreligger, ikke er urimelig, da Vandfaldet ligger godt til ved en Fjord, som praktisk talt er ganske isfri. Men derimod finder jeg, at den Motivering som gives i Propositionen og Indstillingen er temmelig svag, og navnlig finder jeg, at Motiveringen af Hensyn til vedkommende Udlændings Krav er noksaa lidet begrundet.

Jeg kan ikke faa anden opfatning ud af det hele, end at Max Custors krav her ikke er begrundet i foreliggende traktat, og hans forhold synes mig i det hele taget noksaa paafaldende, især det at han sørger for at faa skjøde lige før udløbet af den frist, da traktaten skulde træde ud af kraft som følge af, at den var blevet formelt opsagt, og man faar tilbage en vis opfatning af, at her er sat noget i scene ved dhrr. Ohmanns og Custors gjensidige, kanske hemmelige aftale. Man faar en opfatning af, at her ikke foreligger en reel handel, men at her foreligger et forsøg paa ad omveie at søge at skaffe sig en avance, en betydelig avance paa statskassens bekostning, og man har fundet det opportunt at benytte en udenlandsk mands mellemkomst for at drive prisen op saa meget som muligt. Denne sag har været gjenstand for megen omtale i vedkommende distrikt, og der har det taget den form, at det er regjeringen, som har lagt sig paatverke for denne handel, og at regjeringen derved har søgt at hindre, at vandfaldene udbygges og tages i benyttelse. Derinde har dette været brugt i agitationens tjeneste mod den nuværende regjering. Man har der vistnok et godt eksempel paa, hvilke midler der bruges, naar det gjælder vandfald for at anvende de forhold, som kan anvendes som pres ligeoverfor den nuværende regjering. Nu mener jeg, at naar nu distrikterne faar se, at dette vandfald er kjøbt af staten, vil de sige som saa, at det maa forudsættes, at staten sælger det eller paa anden maade vil sørge for at udbygge vandfaldene og nyttiggjøre dem. Thi hvis ikke det sker, saa vil de ræsonnere som saa: naar nu staten har lagt sin haand paa det, saa vil det blive en død haand; den vil ikke sørge for, at vandfaldet tages i brug, i modsætning til, hvad de tænker sig vilde blevet følgen, hvis Max Custor selv havde faaet beholde eiendommen, idet han havde ladet den udbygge. Jeg ser, at departementet udtrykkelig har sagt, at efter de foreliggende oplysninger skulde der kunne findes fordelagtig anvendelse for den ved udbygning indvundne energi. Man sigter derved, saavidt jeg forstaar, navnlig til, at kraften tænkes anvendt til elektrisk smeltning; der er nemlig endel jernforekomster, som da skulde nyttiggjøres. Efter hvad jeg har undersøgt, er der ogsaa forekomster i Ørskaug og Skodje, altsaa nær Aalesund, saa store, at der kan være nogen rimelighed for, at de kan anvendes ad den vei. Forekomsten i selve Tafjorden er meget mindre, og der vil ialfald ikke i nogenlunde nær fremtid blive tale om at anvende den ad den vei, som her er bragt paa bane. Men hvad som er hovedsagen her, det er det, at der virkelig gjøres noget for, at dette vandfald kan blive brugt, og at det ikke bare er saa, at staten sikrer sig disse vandfald nu for at have dem paa sin haand. Jeg kan nemlig ikke være enig i, at staten skulde have nogen særlig grund til at tage dette vandfald bare af den grund, at den ikke tidligere eier vandfald paa denne kant af landet. Det er nemlig ikke godt at forstaa, hvad interesse staten som saadan skulde have af at sikre sig et vandfald inde i denne fjordbund.

Interessen for staten kan bare være den, at den vil udbygge vandfaldet for at faa kraften udleiet til et eller andet foretagende til gavn for den landsdel derborte. Efter de beregninger, som foreligger fra vasdragskontoret ved ingeniør Anker ser det ud, som om det nederste vandfald, selve Tafjordfossen lader sig udbygge for en ganske rimelig penge, det ser ud til, at det vil koste omtrent en halv million kroner. Det vandfald ligger lige ved sjøen og kan meget godt udnyttes i forbindelse med de tomter, som er sikret, og som har en overmaade gunstig beliggenhed. Jeg vil faa lov til at forespørge hos den ærede arbejdsminister, om det ikke er hans mening, at han nu snarest muligt vil komme med udredning og forslag til udbygning ialfald af det nederste, gunstigst beliggende vandfald. Jeg forudsætter nemlig, at statsraaden maa have tænkt paa noget saadant, og at det ikke er meningen bare simpelthen at købe ind faldene og lade dem ligge. Jeg vil medgive, at det at tage det hele med vil blive en for stor affære, men det at udbygge selve det nederste vandfald, er ikke mere, end at det maa siges at være en forholdsvis liden affære for staten. Det vil jo ogsaa være begrundet derved, at der efter departementets eget udsagn her er grund til at tro, at der findes fordelagtig anvendelse for energien fra disse vandfald. Jeg skal foreløbig ikke gaa nærmere ind paa det, jeg vil først faa lov til at høre, hvad statsraaden siger til det. Jeg vil allerede have sagt, at fra min side er det en forudsætning, at der gjøres noget med dette. Jeg synes ikke, man kan gaa med paa det uden videre, hvis man ikke skal have den tanke, at der i en nogenlunde nær fremtid maa gjøres noget for at udnytte ialfald et af disse vandfald.

Statsraad Ihlen: Jeg kan give den ærede repræsentant fra Aalesund ret deri, at den begrundelse, som i propositionen er givet for at der er, om jeg saa maa sige, diplomatiske grunde for købet af dette vandfald, er noksaa svag, og det er gjort med plan, for vi var jo ikke saa ganske sikre paa, hvorledes Stortinget vilde stille sig her. I tilfælde man ikke gaar til dette køb, risikerer vi, at denne sag gennem den belgiske regjerings mellemkomst bliver fremlagt for Haagerdomstolen, og under de omstændigheder synes jeg, det var rigtigt, at man ikke sagde mere end høist nødvendigt her i propositionen, forat det ikke under en eventuel proces kunde blive anvendt mod os. Ved behandlingen i komiteen anmodede derfor saavel udenrigsministeren som jeg om at faa være tilstede, og vi var tilstede der og gav forskjellige oplysninger. Jeg antager, at disse oplysninger har været medvirkende til, at komiteen, om end paa forskjellige præmisser, indstiller paa, at køb bør finde sted. Siden der er blevet debat om sagen skal jeg ganske kortelig meddele, hvad det er det her dreier sig om. I 1907 købte en belgier dette Tafjordsvasdrag; han fik skjøde paa det i mars maaned,

altsaa efterat de midlertidige love i 1906 var vedtaget. Sorenskriveren førte da meget rigtig paa skjødet en anmerkning, gaaende ud paa, at vedkommende ikke kan sees at have faaet koncession, og da han er udlænding trænger han koncession for at kunne købe dette. Nu begav det sig imidlertid, at i det øieblik skjødet blev tinglæst, eksisterede der en traktat af 1838 mellem Belgien og Norge. Indholdet af denne traktat kan kortelig siges at være dette, at belgiske borgere skal i den slags eiendomsforhold behandles paa samme maade som norske borgere. Hvis vedkommende havde været norsk borger, havde han ikke faaet nogen anmerkning paa skjødet. Nu fik han anmerkning, blev altsaa ikke behandlet paa den maade, som traktaten foreskriver. Traktaten var imidlertid opsagt og udløb den 1ste april 1907, altsaa nogle faa uger efter tinglæsningen. Denne sag kom til justisdepartementet, som hævdede, at der var saa og saa mange grunde, som talte for, at denne traktat allerede var ophævet, ikke formelt, men at den i virkeligheden ikke eksisterede længere. Der er forskjellige grunde, som ikke jeg skal tale nærmere om nu, for, at man kan procedere paa det fundament, at traktaten virkelig var udløbet, men den blev opsagt, og den blev opsagt ikke bare af Norge, men ogsaa af Sverige. Det lader sig ikke negte, at traktaten maatte have nogen gyldighed, naar man i to lande gik hen og opsagde den. Sagen blev fra justisdepartementet sendt til udenrigsdepartementet, og da jeg overtog bestyrelsen af arbejdsdepartementet, forelaa der en skrivelse fra udenrigsdepartementet, undertegnet af Løvland og gaaende ud paa, at arbejdsdepartementet maatte se til at faa denne sag ordnet paa en eller anden maade. Vi sagde da i arbejdsdepartementet til vedkommende eier, at vi vilde gaa med paa, at han kunde faa koncession uden nogen betingelse, altsaa som norsk borger, og det har der da været forhandlet om. Men dertil siger vedkommende kjøber: det er godt og vel nok, om jeg nu senere faar en saadan ret til at eie vandfald uden betingelser; men man maa huske paa, at det var i 1907 sorenskriveren satte dette paa skjødet, og i 1907 stod kobberprisen oppe i ca. £ 115 pr. ton, nu staar den i 50 à 60 pr. ton. I 1907 kunde han have anlagt karbidfabrik, og han havde tilbud om at faa solgt sit vandfald - og en række saadanne ting, som gjør, at han da ialfald anser sig berettiget til at kræve en betydelig erstatning af den norske stat. Kort før jeg overtog departementet, var det bestemt, at man skulde prøve at faa kjøbt dette til en rimelig pris, der blev da spurgt disse folk, hvad de vilde have; der blev drevet underhandlinger frem og tilbage. Der blev da underhaanden oplyst, at de kunde faaet 400 000 à 500 000 mark i 1907. Hvorvidt det er korrekt, er ikke saa godt at sige; men det lader sig ikke negte, at i 1907 var der overmaade høie priser paa alt muligt, saa der er en mulighed for, at de kunde have faaet en høi pris for dette vandfald. Det maa nemlig enhver indrømme, at hvis en mand eier et vandfald og faar en saadan anmerkning paa sit skjøde, saa kan han

selvfølgelig ikke faa solgt vandfaldet. Alle, som har havt med eiendomsaffærer at bestille, vil indrømme, at naar der er anmærkning paa skjødet, som vækker tvil om eiendomsretten til eiendommen, kan eieren ikke faa solgt. Saa har da forhandlingerne gaaet frem og tilbage, og ivaar fik vi et tilbud om, at vedkommende vilde lade os faa eiendommen paa haanden en maaned til en pris af kr. 200 000.00.

Vi korresponderede lidt frem og tilbage om dette og forbeholdt os at maatte have eiendommen paa haanden for indeværende stortings samlingstid, idet vi vilde have undersøgt ordentlig forholdene deroppe, vandføring, vandfaldets høide med mere, som der omtales i propositionen. Det er blevet gjort, og der er komiteen forelagt en meget bra udarbeidelse af, hvad de vandfald kan præstere; det dreier sig om en 28 000 hestekræfter. Som der er pegt paa af repræsentanten fra Aalesund gaar der med i kjøbet udmerket pene tomter; der er 110 maal aldeles fladt areal lige nede ved sjøen og 10 000 hestekræfter lige ved sjøen, de andre er fra 4 til 8 km. opover dalen, saa der er ikke saa lang afstand. Men det forekom mig, at prisen var noget stiv. Det var 200 000 kr, som forlangtes. Det har været mange konferancer i departementet om dette, og det sidste, jeg sagde, var, at jeg syntes, de maatte lade det gaa for 150 000 kroner. Det lykkedes ikke, men de har slaaet det ned i kr. 185 000,00. Det forekommer mig, at den pris er endnu noget stiv, jeg indrømmer det, men det er jo ogsaa det hensyn at tage, at man slipper denne historie her, og skulde det komme dertil, at den belgiske regjering tager sig af sagen - kanske udenrigsministeren vil oplyse lidt om, hvordan den belgiske regjering pleier at optræde ved saadanne anledninger - saa tror jeg, det vil indrømmes, at det er ligesaa godt, at man ikke procederer om dette; vort procesfundament maatte blive, at traktaten havde paa den tid ikke nogen gyldighed. Derimod vil det da naturligvis blive indvendt: Hvorfor har da Norge og Sverige for sin part opsagt traktaten, hvis den virkelig ikke var gjældende? Og det vil da blive noksaa svagt - det kan man jo sige, naar man staar her og kan tale fuldt aabent -, det vil blive et noksaa skrøbeligt procesfundament at procedere paa, at den traktat ikke var gyldig, men man alligevel har sagt den op. Alt dette har vi ikke sagt i propositionen, da vi ikke vilde, det skulde komme frem der, men det har forekommet regjeringen og ligesaa jernbanekomiteen, at under disse omstændigheder bør man gaa til at købe, uagtet jeg som sagt for mit vedkommende synes, det er noksaa stiv pris. Nu vil jeg sige, at staten har ikke noget vandfald paa de kanter af landet. Jeg kan ikke være ganske enig med repræsentanten fra Aalesund, at det ikke skulde være af adskillig interesse for staten ogsaa at have vandfald i den del af landet. Det er saa med den elektriske udvikling, at det ikke er saa godt at vide, hvad den kan medføre; der kunde blive baade det ene og det andet. Jeg har tænkt mig, fiskerne oppe paa Søndmør kunde faa brug for elektrisk kraft.

Akumulatorerne udvikler sig, saa det godt kan tænkes, at man faar brug for elektrisk kraft, saa jeg mener det har interesse for staten. Saa er det dette med jernforekomsten deroppe. Jeg vil pege paa, at i propositionen har man indtaget en udtalelse fra bergmesteren i det Trondhjemske distrikt, og han bemærker, at Tafjordbunden med Tafjordfossen maa være et passende sted for et elektrisk smelteri for titanholdige jernmalme fra det vestenfjeldske, og han peger paa de forskjellige forekomster, ikke blot i Tafjorden, men forskjellig andre. Og at ikke dette er taget ud af luften, det har jeg her et bevis for, for det er ganske nylig - 14. august iaar - fra det norske bergselskab til handelsdepartementet indkommet en skrivelse, hvori forespørges, for det første, paa hvilke betingelser man kan faa drive jernforekomster der - Staten eier endel forekomster deroppe - og skrivelsen slutter saaledes: "Endelig tillader vi os at forespørge, hvorledes departementet vil stille sig m. h. t. leverance enten af raa vandkraft eller elektrisk kraft, da vi nemlig af ingeniør Homan har hørt, at staten har vandfaldene i Tafjord paa haanden." Dette er altsaa ikke noget tilbud, men det er dog en forespørsel fra det norske bergselskab. Jeg vil ikke, at man skal lægge altfor megen brett paa dette, men det viser dog, at der kunde være tanke om noget saadant, og jeg har tænkt mig, at hvis man her kunde faa tilbud, saa man kunde faa leiet bort elektrisk kraft paa rimelige betingelser, burde staten uden ophold gaa til at udbygge den nærmeste af fossene paa 10 000 hk. Det er oplyst, at det vil blive forholdsvis billigt, og det maa kunne gøres, hvis man faar tilbud om, at nogen vil anvende det enten til dette her nævnte eller til noget andet. Jeg mener altsaa, at man for at komme bort fra en lidt ubehagelig historie udenrigs, bør gaa til dette køb, uagtet jeg synes, det er lidt dyrt. Der er en ting til, der bør undersøges nærmere. Denne sag kom op i den forrige regjerings tid og, efter hvad der er oplyst, indhentede statsraad Brunchorst oplysninger om, hvad det vilde koste at føre denne sag for Haagerdomstolen. Det blev oplyst, at det vilde koste omkring kr. 200 000,00 at føre sagen der. Jeg vil ikke indestaa for beløbets nøiagtighed, men det resultat kom man til. Alt taget i betragtning, mener jeg, det er rimelig at gaa til dette køb.

Carl Stousland: Da dette spørgsmaal var under behandling i komiteen, blev vi enig om, at man skulde søge at undgaa debat paa det, og derfor bestræbte den fraktion, som ikke er enig i komiteens præmisser, sig for at skrive sin reservation og give den udtryk saa rimelig, at den ikke skulde invitere til nogen debat. Men jeg gaar ud fra, at den overenskomst, om jeg maa kalde det saa, inden komiteen, den er man løst fra, naar sagen behandles for lukkede døre, og naar det fra hold inden forsamlingen, som ikke tilhører komiteen, er reist debat. Jeg finder da, at jeg ogsaa gjerne vil faa lov til at udtale mig om dette

spørsmåal, da jeg hører til den tremandsfraktion, som ikke er enig i komiteens præmisser. Men jeg vil først faa lov til at understrege, for at man ikke skal atter gjøre sig skyldig i misforstaaelse, at det er ikke den nuværende regjering, som har skylden for at denne sag ligger an som den gjør. Det er dispositioner, som er truffet af en tidligere regjering. Og saa kan jeg ikke lade være at benytte anledningen til at understrege den udtalelse, som nu faldt fra chefen for arbejdsdepartementet og hvorfor inkasseredes samtlige tilstedeværende, at det var enighed om, at en klausul paa et saadant skjøde vanskeliggjør salg, med andre ord, at en saadan klausul, som herefter kommer paa skjøder, forringer salgsverdien og vanskeliggjør salg. Det var en sidebemærkning, som jeg sætter pris paa, for jeg er enig i det nemlig. Det blev nævnt af repræsentanten fra Aalesund, at ved at se paa denne sag fik man indtryk af et vist noget. For mig har det springende punkt da været: Foreligger der positivt salg fra vedkommende norske advokat til vedkommende udenlandske borger? Da de to statsraader var nede i komiteen, tillod jeg mig at spørge chefen for arbejdsdepartementet, om det foreligger positivt utvilsomt salg. Statsraad Ihlen svarede, at han havde hørt, eller vedkommende belgiske konsul eller generalkonsul, kanske det bare var konsul, havde sagt ham, at han, konsulen, havde seet papirerne, og da maatte statsraaden være berettiget til at gaa ud fra - saaledes forstod jeg ham - at der foreligger et positivt salg, og under de forudsætninger har man vel til syvende og sidst bare valget mellem i det ene tilfælde at resikere en proces, som koster et par hundrede tusind kroner med tvilsomt resultat, og i det andet tilfælde at kjøbe for kr. 185 000,00 plus omkostninger vandfaldene og eie dem. Det synes ikke at skulle være tvilsomt rent praktisk seet, hvad man skal vælge.

Men ved siden af dette rent praktiske pengespørsmåal, kommer der op en fornemmelse i en god borger, og det er: Hvor meget kan der bydes os? Hvor langt skal vi tøie os? Og det er det usmagelige ved sagen. Det usmagelige er, at en hvilkensomhelst udlænding kommer her og presser regjering og storting til at gjøre dette eller hint; men det er vel heller ikke til at komme forbi.

Naar repræsentanten fra Aalesund nævnte, at det var hans forudsætning for at gaa med paa dette, at regjeringen snarest mulig udbyggede det nedre vandfald til et eller andet foretagende, som var af interesse for distrikterne derborte - saa lød ordene - saa maa jeg tillade mig ikke at være ganske enig i det. Jeg hører til dem, som gjerne vil have udnyttet de norske vandfald, som kan være af interesse for distrikterne, baade her og der; men saadan uden videre at kjøbe et vandfald for kr. 185 000,00 i Romsdal og udnytte det til et eller andet foretagende i distrikternes interesse derborte, det tror jeg, man skal være forsigtig med. Jeg indrømmer, at den ærede repræsentants betragtning er en logisk konsekvens af hele

hans opfatning af vandfaldsspørsalet; for han og hans meningsfæller og komiteens flertal ogsaa holder paa, at man skal kjøbe vandfald amtsvis og bygge dem ud ligesom man bygger telefoner og veie og jernbaner. Det er godt mulig, at det bliver enden paa det; men endnu er det noget for tidlig at fastslaa det for det enkelte tilfælde. Jeg tillader mig at gaa ud fra, at arbejdsdepartementet ikke vil foreslaa dette vandfald udbygget til fordel for distrikterne derborte, som det heder, men først gjøre det, naar der foreligger saadanne bindende kontrakter, at det bliver en affære.

For mit vedkommende var det altsaa ikke de gunstige finansielle resultater af kjøbet, som gjorde, at jeg gik med paa det; men - jeg kan gjerne sige det, for jeg sagde det i komiteen - det var alene de meddelelser, som chefen for udenrigsdepartementet fremholdt, som efter min mening var saa alvorlige, at de ikke var til at komme forbi. Men at tale om, at dette er en forretning, og at man vilde kjøbe det i ethvert tilfælde, det kan jeg ikke være med paa. Jeg stemmer altsaa, som det fremgaar af indstillingen, for kjøbet; men det er i henhold til udenrigsministerens udtalelser og ønsker.

Udenrigsminister Christophersen: Jeg har blot nogle faa ord at føie til, hvad min kollega, statsraad Ihlen, har anført i denne sag. Jeg har, som præsidenten ved, i 25 aar opholdt mig i Belgien, og har altsaa haft anledning til at iagttage de ideer og den fremgangsmaade, som der følges i offentlige anliggender. Den belgiske regjering antager sig med den største iver alle sager, som paa en eller anden maade kan interessere dens landsmænd, det maa være i ind- eller udland, og ganske særlig i udlandet. Allerede i og for sig vil jeg derfor ikke være den mindste tvil om, at den belgiske regjering ved nærværende anledning vil antage sig det krav, som Max Custor har fremsat. Denne mening er bleven bekræftet ved en samtale, som jeg havde med ham i udenrigsdepartementet for længere tid siden, hvori han vistnok med megen forsigtighed omhandlede sagen, men dog gjentagende lod skimte, at han havde henvendt sig til den belgiske regjering, og at han paa dennes anmodning var reist op til Norge. Dersom den belgiske regjering, hvad jeg ikke et øieblik betviler, antager sig sagen, saa vil den blive forelagt for domstolen i Haag. Der vil da spørges, om traktaten af 1838 er gyldig eller ikke. Det spørgsmaal kan efter justisdepartementets formening være tvil underkastet. Jeg for mit personlige vedkommende føler mig overbevist om, at traktaten, som dengang da kjøbet foregik, endnu var i kraft, vil blive erklæret for at være afgjørende her, saaledes at domstolen efter min formening vil give Max Custor ret. Det er en personlig formening; jeg vover ikke i den henseende at udtale noget mere bestemt; men sagen er under enhver omstændighed meget tvilsom, og om tvilsomme processers udfald ved man sjelden noget. Men selv om sagen maatte afgjøres til Norges fordel, saa viser

erfaringen allerede fra de sager, vi har for tiden, at omkostningerne ved en voldgiftskjendelse i Haag er ganske overordentlig store. Jeg vover ikke at erklære, at de vil gaa op til kr. 200 000,00; men at omkostningsbeløbet vil ligge mellem kr. 100 000,00 og kr. 200 000,00, derpaa er jeg aldeles sikker. Spørsmaalet bliver altsaa: Hvad er bedst, enten at vinde en proces og betale 100 000 - 200 000 kroner, eller uden proces at lægge ud kr. 185 000,00 og faa under enhver omstændighed et vist æquivalent? Det forekommer mig, at svaret maa være klart. Bedre at faa nogen end intet og lægge penge til atpaa. Det er under forvisningen om, at den belgiske regjering ikke vil lade sagen hvile, men vil antage sig hr. Custors fordringer, at jeg tillader mig at fremhæve som i og for sig i høieste grad ønskeligt at kjøbet finder sted.

Jeg har desuden en anden grund for at tale som jeg gjør, og det er, at det ikke er bra, at vi faar ord for at være krangleворne. Vi har allerede to sager for Haagerdomstolen; skal vi nu samtidig faa en tredje, udsætter vi os for at blive erklæret for at være folk, som svært gjerne vil krangle. Der er ogsaa en ting til, - vi har med Belgien mange vigtige og indbringende forbindelser; vi bør derfor søge at staa i det bedst mulige forhold til landet, som forøvrigt til ethvert andet land; men vi vil i tilfælde visselig komme til fra belgisk side at blive betragtet som personer, for hvem man maa tage sig i vare, og vore forbindelser vil lide derunder. Jeg vover derfor af disse grunde at henstille, at denne sag bliver ordnet paa den maade, som er foreslaaet i propositionen.

Statsraad Ihlen: Jeg har ikke egentlig stort at tilføie efter det, som udenrigsministeren har udtalt; men naar der tales om Belgien, maa jeg faa lov til at sige, at i den korte stund jeg har siddet i departementet, har jeg ogsaa seet lidt fra Belgien. Jeg vil nævne det her - det er jo et hemmelig møde, saa jeg kan tale aabent - det er ikke længe siden at styrelsen for statsbanerne havde udskrevet tilbud paa aksler og hjul for jernbanevogne, og da tilbudene var kommet ind havde styrelsen antaget et tysk tilbud, som var lidt dyrere end det belgiske. Styrelsen gjorde det, fordi fra den tyske fabrik havde vi i aarevis kjøbt aksler og hjul, og det er noget af det vigtigste ved jernbanen, saa det maa være af bedste sort, og man følte sig bedst betrygget ved at tage dette fra den tyske fabrik. Men Belgien ikke blot skrev til udenrigsdepartementet o. s. v., men den belgiske gesandt bosat i Kjøbenhavn kom reisende her op og kom op til mig, og jeg blev sandt at sige noksaa slæmt behandlet for dette; for dette, sagde han, var en tilsidesættelse af Belgiens interesser, som ikke paa nogen maade kunne gaa an, og han forlangte regnskab af jernbanestyrelsen over dette og spurgte, hvorfor vi havde handlet saaledes. Jeg sagde lige ud, at jernbanestyrelsen havde kjøbt fra den tyske fabrik i flere aar og betalt noget mere der. Han

sagde, at det var en haan mod Belgien og forlangte, at jeg skulde sende en mand til Belgien og inspicere fabriken og baade det ene og det andet; og to tre dage efter, saa fort posten kunde gaa, fik jeg brev fra den belgiske fabrik, hvori det stod, at nu havde gesandten været hos os og havde meddelt det og det, og nu ventede de, at vi øieblikkelig sendte en mand did ned; - saa det er meget strenge folk at have med at gjøre. Jeg vilde bare nævne dette; udenrigsministeren har jo kjendt landet i 25 aar, saa han kjender nærmere til det, og jeg har ikke mere at tilføie til. Der er fremlagt de grunde som taler for det, som altsaa skulde gjøre at man her betalte en pris som er noget høiere end man ellers vilde betale. Det er et pent vandfald og en udmerket pen tomt, men jeg gjentager det, prisen er noget større end man ellers vilde betalt.

Komiteen havde indstillet:

Stortinget samtykker i, at der indkjøbes vandrettigheder m. v. i Tafjordvasdraget, Norddalen herred, Romsdals amt, for en kjøbesum af kr. 185 000,00.

Friis Petersen: Jeg vil bare faa lov til at udtale, at jeg kan ikke forstaa, at det, som er anført af d'hr ministerne, giver nogen fyldigere oplysninger end vi havde faaet før, og navnlig har ikke d'hr ministre kunnet give oplysning om, hvorvidt der virkelig foreligger salg, eller om der kun foreligger et forsøg paa ad omveie at søge at skaffe sig en større kjøbesum for et vandfald end det ellers vilde opnaaes. Jeg synes ikke, at denne affære er noget tiltalende, og det smager mig slet ikke at man skulde være nødt til at gaa ind paa at bevilge disse penge til et vandfald, hvis indkjøb man altsaa erkjender, at man ikke egentlig har nogen særdeles lyst paa, men gjør det kun for at undgaa en eventuel konflikt med Belgien; og grunden for det skulde altsaa være, at der foreligger et virkelig kjøb og salg, men om det er tilfælde, ved vi jo ikke endnu. Havde statsraaden kunnet udtale noget sikrere om, at det var meningen at udbygge vandfaldet eller en del af det, saa havde jeg ikke været i tvil, men statsraadens udtalelser om det var jo meget svævende, og da gaar jeg ud fra, at vandfaldet vil komme til at blive liggende - i en række af aar, og det vil bero paa tilfældigheder, kan jeg sige, om det senere vil blive taget i brug. Det synes jeg er beklageligt, og da kan jeg ikke stemme for det her idag. Jeg kan ikke tro, at det kan have nogen fare at vente med at se paa sagen til næste storting. Det giver indtryk af, at der er øvet pres ligeoverfor regjeringen, og ogsaa af den grund er det ikke videre tiltalende at gaa med paa denne sag her i dag.

Statsraad Ihlen: Blandt de dokumenter, som komiteen har faaet sig overleveret, vil der ogsaa findes en skrivelse fra den belgiske generalkonsul i Trondhjem, som udtrykkelig siger, at der her foreligger en handel, og at

kjøbesummen er kr. 150 000,00 og vedkommende sælger, Homann, har ikke engang, men gjentagne gange været i departementet og erklæret, at han er sælger, og at kjøbesummen er kr. 150 000,00, mere kan jeg ikke sige, han har udtrykkelig erklæret det, saa at der foreligger en handel det er der dog al grund til at tro. Det er udtrykkelig sagt af disse folk, specielt har sælgeren sagt det selv, at saa og saa er det. Jeg vil forresten pege paa, at da den ærede repræsentant fra Aalesund først havde ordet forekommer det mig at han sagde, at prisen paa dette vandfald synes nu at være ganske rimelig. Og hvad udbygningen angaar saa vil jeg ikke love mere end jeg kan holde. Jeg vil ikke love, at man skal gaa igang med at udbygge dette straks. Jeg har sagt, at der foreligger en forespørgsel fra Norske Bergselskab, om vi vil leie ud kraft til dem, og det vil vi selvfølgelig, hvis dertil er anledning. Hvis vi kan faa kontrakt med de folk, saa vil vi leie ud - eller hvis vi kan faa leiet ud til nogen anden industri. Jeg har den opfatning, at hvis vi kan faa en leiekontrakt med folk, som vil bruge vandkraft til et eller andet brug, gaar staten uden videre ivei med at bygge den ud. Mere kan jeg ikke sige. Der foreligger altsaa en forespørgsel men ikke noget tilbud.

Votering:

Komiteens indstilling bifaldtes mot 6 stemmer.

Præsidenten: Den nu af Stortinget i denne sag fattede beslutning kan det formentlig ikke være noget i veien for at offentliggjøre.

Statsraad Ihlen: Nei.

Præsidenten: Forhandlingerne antager jeg, ikke bør offentliggjøres.

Statsraad Ihlen: Forhandlingerne vil jeg anse det heldigst ikke foreløbig ialfald at offentliggjøre.

Præsidenten: Præsidenten foreslaar da, at den fattede beslutning offentliggjøres, men ikke forhandlingerne.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Mødet hævet kl. 18.35.
